

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סוכה המדובללת

(כ"ב א') משנה: סוכה המדובללת, ושיצילתה מרובה מחמתה, כשרה.

(ומברר) מאי מדובללת?

אמר רב: סוכה ענייה (שיש בסככה קנים מעט, ויש בה אויר הרבה, אלא שאין בו שלושה ביחד).

ושמואל אמר: קנה עולה וקנה יורד.¹

רב תני חדא: סוכה מדובללת, מאי מדובללת? מדולדלת שצילתה מרובה מחמתה, כשרה.

ושמואל תני תרתי: מאי מדובללת? מבולבלת. ותרתני קתני: סוכה מבולבלת כשרה, וצילתה מרובה מחמתה כשרה.

אמר אביי: לא שנו (דשמואל, דקנה עולה וקנה יורד כשרה, דאמרין רואין) אלא שאין בין זה לזה (בין עליון לתחתון) שלושה טפחים. אבל יש בין זה לזה שלושה טפחים, פסולה.

אמר רבא: אפילו יש בין זה לזה שלושה טפחים נמי לא אמרן (שפסול) אלא שאין בגגו (בקנה העולה) טפח (דלאו שם אהל עליה לאחשובי ולמימר ביה חבוט רמי). אבל יש בגגו טפח, כשרה, דאמרין חבוט רמי (השפל והשלך אותו על האויר שתחתיו).

שיטות הראשונים

קנה עולה וקנה יורד: רש"י ביאר, שאע"פ שחמתה מרובה מצילתה, כשרה, הואיל ואילו היו מסוככין בשווה, היתה צילתה מרובה. **ותוספות** כתבו, דאי קיימה חמה בראש כל אדם היתה צילתה מרובה, אין לפסול בשביל חמה הבא מן הצד באלכסון ועושה אותה חמתה מרובה.² והר"ן הביא דברי רש"י, וכתב, ואחרים אומרים דלא מכשרין בקנה עולה וקנה יורד, אלא היכא דהשתא נמי הויא צלתה מרובה מחמתה.³ והרמ"א כתב **כרש"י ותוספות**.⁴

יש בגגו טפח אמרין חבוט רמי: מדברי רש"י נראה, שאם יש טפח בעליונה, סגי בהכי לומר חבוט רמי.⁵ ודעת הריטב"א,

¹ שלא השווה הסכך להשכיב הקנים זה אצל זה, אלא אחד למעלה ואחד למטה ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה. ואשמעינן מתניתין דאמרין כל שאילו היו מסוככין בשווה היתה צילתה מרובה מחמתה, כשרה. רש"י. וראה להלן.

² התוספות הביאו את פירוש רש"י, וכתבו, 'משמע לפירושו דכשיש בין זה לזה שלושה דפסולה לאביי, היינו מטעם חמתה מרובה מצילתה. ולא יתכן, דכיון דאי קיימה חמה בראש כל אדם היתה צילתה מרובה, אין לפסול בשביל חמה הבא מן הצד באלכסון ועושה אותה חמתה מרובה! אלא היינו טעמא, משום דלא חשיב סכך להצטרף כי האי גונא כשיש בין זה לזה שלושה. אבל כי ליכא שלושה, כלבוד דמי והכל אחד.' וראה ב"י (תרלא,א) בהרחבה, שכתב שדעתם כדעת רש"י.

³ והא קמ"ל שאין ריחוק הקנים פוסל משום שני סככין. אבל אי הוה השתא חמתה מרובה מצילתה, פסולה.

⁴ או"ח תרלא,ה (על פי ביאור הגר"א, ס"ק ה). מקורות: תוספות (ד"ה קנה עולה). ר"ן (י ב ברי"ף, סוד"ה ושמואל).

⁵ רש"י (ד"ה ביניהן) כתב, ומאן דגריס 'אין בהן טפח' טועה, וכו' דאין בה שיעור להביא את הטומאה וכו'. וראה 'ערוך לנר' שהביא דברי הריטב"א שיישב הגירסא, וביאר שמדברי רש"י לא משמע כן, אלא כיון שיש בדבר שמשליכין למטה טפח, אפילו אין בחלל שמשליכין אותו לתוכו טפח, מכל מקום אמרין חבוט רמי, ולכן לא שייך פירוש הריטב"א ביישוב הגרסא ד'אבל אין בו פותח טפח', ועל כן מחקו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דאמרינן חבוט רמי, רק בדאיכא תרת, שיש בעליונות בגגן טפח, וגם באויר שבין התחתונות יש פותח טפח. וכתב **הריטב"א**, איכא מרבנן מאן דכתב, דהוא הדין שאם יש בגגן של עליונות יותר מטפח, שצריך שיהא גם כן באויר שבין התחתונות כאותו שיעור שאם יחבטום למטה ייכנסו לגמרי בין התחתונות. ודחה דבריהם.⁶ **והרמב"ם** כתב שאומרים חבוט רמי, בתנאי "שְׁיִהְיֶה מְכוּן כְּנֶגֶד שְׁפַת הַיּוֹרֵד".⁷ וכן פסק השו"ע.⁸

פסיקת הלכה במחלוקת רב ושמואל: כתב הרא"ש, יראה דהלכה כשמואל.⁹ ושכן פסקו הרמב"ם, ובעל העיטור, והרז"ה. ומדלא הביא הרי"ף דברי אב"י ורבא, משמע דסבר דלית הלכתא כשמואל, ואין דבריו נראין בזה. וכן פסק השו"ע.¹⁰

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות סוכה, סימן תרלא)

ד. הִיָּה פָּסוּי דַּק מְאֹד שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲוִיר הַרְבֵּה, אֲלֵא שֶׁאֵין ג' טַפְחִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וּבֵין הַכֹּל צִלְתָּה מְרֻבָּה מִחֲמַתָּה, כְּשֶׁרָה.
ה. הִיָּה הַסְכּוֹף מְדַבָּלָל (פְּרוּשׁ מְדַבָּלָל), וְהוּא הַסְכּוֹף שֶׁיִּהְיֶה מְקַצְתּוֹ לְמַעַלָּה וּמְקַצְתּוֹ לְמַטָּה, כְּשֶׁר, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין הָעוֹלָה וְהַיּוֹרֵד ג' טַפְחִים; וְאִם הָיָה בְּרֹחַב זֶה הָעוֹלָה טַפַּח אוֹ יוֹתֵר, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא גְבוּהָ מִג' טַפְחִים, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ יָרַד לְמַטָּה וְנִגַּע בְּשִׁפְתָּה זֶה הַיּוֹרֵד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מְכוּן כְּנֶגֶד שְׁפַת הַיּוֹרֵד. **הגה**: דְּהֵינּוּ שֶׁיֵּשׁ בְּאֲוִיר שְׁבִין הַתַּחְתּוֹן טַפַּח, שְׂרָאוּי לְהוֹרִיד הָעֲלִיּוֹן וְאִזּוּ כְּשֶׁרָה אֶפְלוּ חֲמַתָּה מְרֻבָּה, שֶׁיִּהְיֶה הַצֵּל מְרֻבָּה כְּשֶׁחֲמַתָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ (ר"ן פֶּרֶק הַיָּשׁוּן וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַרְמַבְ"ם).

סוכה שצילתה וחמתה שוים

(כ"ב ב') (שנינו במשנה): ושצילתה מרובה מחמתה כשרה.

(ומדייק) הא כי הדדי (צילתה וחמתה שווים), פסולה.

והא תנן באידך פירקין (ב' א'): ושחמתה מרובה מצילתה פסולה. הא כי הדדי, כשרה!

(ומתרץ) לא קשיא, כאן מלמעלה כאן מלמטה.

והיינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל, (נראה) כאיסתרא (שהוא גדול מזוז) מלתחת.

⁶ זה לשונו: ולא נראה, אלא כל שיש בין התחתונות טפח, אף על פי שיש בעליונות יותר מטפח ואם ירדו למטה לא יקבעו ביניהם לגמרי, כיון דסתמי כל האויר שבין התחתונות, בהכי סגי ואמרינן חבוט רמי. וכן דעת מורי רבינו נר"ו.

⁷ זה לשונו: "הִיָּה הַסְכּוֹף מְדַבָּלָל... וְאִם הָיָה בְּרֹחַב זֶה הָעוֹלָה טַפַּח אוֹ יוֹתֵר - אָף עַל פִּי שֶׁהוּא גְבוּהָ יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ יָרַד לְמַטָּה וְנִגַּע בְּשִׁפְתָּה זֶה הַיּוֹרֵד; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מְכוּן כְּנֶגֶד שְׁפַת הַיּוֹרֵד." וביאר הכסף משנה, **שנראה מדברי הרמב"ם שסובר כשיטה שנדחתה על ידי הריטב"א** (הכס"מ כתב הדברים בשם הר"ן). ובא הרמב"ם למעט גם, היכא שיש ברוחב הקנה העולה טפח או יותר, ובין התחתונות יש יותר מרוחב הקנה העולה, דלא אמרינן חבוט רמי אלא כשיבוא הקנה העליון ליכנס בין התחתונות בצמצום. הא לאו הכי, לא.

⁸ או"ח תרלא.ה. מקורות: רמב"ם (הל' סוכה ה, כא). ריטב"א (ד"ה כך הגירסא הנכונה).

⁹ מדשקלו וטרו אב"י ורבא אליביה. ואפשר דרב לא פליג אשמואל בהא דמכשיר קנה עולה וקנה יורד, אלא דמשמע ליה לפרושי מתניתין בחדא. רא"ש.

¹⁰ או"ח תרלא.ה. מקורות: רא"ש (סי' ב).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

כאן מלמעלה כאן מלמטה: רבינו חננאל, רש"י, רי"ף, רא"ש, ורמב"ם פירשו, אם החמה והצל שוין מלמטה, כשרה, שבידוע שהצל מלמעלה הוא מרובה. ואם החמה והצל מלמעלה שוין, פסולה, שבידוע שהחמה מלמטה מרובה על הצל.⁴¹ **ורבינו תם** פירש,⁴² כשלמעלה שווים, אז כשרה משום שפרוץ כעומד מותר. **והשו"ע** פסק כרוב הראשונים.⁴³

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות סוכה, סימן תרלא)

א. סֶכָה שְׁחֻמָּתָה וְצִלָּתָה שְׁוִים מְלַמְעֵלָה, פְּסוּלָה, לְפִי שֶׁהַחֲמָה מִתְפַּשֵּׁטֶת בְּרַחוּקָה וְיִהְיֶה לְמִטָּה חֻמָּתָה מְרֻבָּה מִצִּלָּתָה; אֲבָל אִם חֻמָּתָה וְצִלָּתָה שְׁוִים מְלַמְעֵלָה, כְּשֶׁרָה.

סוכה המעובה כמין בית

(כ"ב א') (המשך משנה): המעובה כמין בית, אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה, כשרה.

(כ"ב ב') **תנו רבנן:** המעובה כמין בית, אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה.

(המשך הברייתא): אין כוכבי חמה נראין מתוכה: בית שמאי פוסלין. ובית הלל מכשירין.

שיטות הראשונים

כוכבי חמה: רש"י פירש, זהרורי חמה. **והרמב"ם** כתב "דִּרְךָ הַסִּכּוּף לִהְיוֹת קֵל פְּדֵי שִׁירָאוּ מִמֶּנּוּ הַכּוֹכָבִים הַגְּדוֹלִים". ונראה שפירש, כוכבים גדולים הנראים בחמה. וכן פסק **השו"ע**.⁴⁴

סוכה שאין כוכבים נראין מתוכה: אין כוכבי חמה נראין מתוכה, בית הלל מכשירין, וכן הלכה. וכתבו הראשונים בשם **הירושלמי** דהיינו בדיעבד. אבל לכתחילה, צריך שיהיו כוכבי חמה נראין מתוכה. וכן פסק **השו"ע**.⁴⁵ וכתב **המאירי**, שברישא, שאין כוכבי לילה נראים מתוכה, לכתחילה נמי שפיר דמי. וכן מבואר **במהרי"ל**. ואילו **בטור** מבואר שגם זה

⁴¹ ופירש 'כזוזא מלעיל כאסתירא מלתחת', כשהנקב רחב כשיעור זוז, חמתו מרובה למטה כשיעור סלע.

⁴² רבינו תם הקשה על רש"י, דרב פפא גופיה אית ליה פרק קמא דעירובין (ט"ו ב') פרוץ כעומד מותר, והתם נמי פסקינן הלכתא הכי! ועוד קשה, דאמרינן פרק קמא דקידושין (י"א ב') דעבדי אינשי דקרו לפלגא דזוזא אסתירא, אלמא דאסתירא פחות מזוזא. והרא"ש השיב על דבריו, דדוקא גבי סכך פסול וסכך כשר המונחין זה אצל זה שייך להזכיר פרוץ כעומד, כדמיינתי ליה לעיל (ט"ו א') אמתניתין דהמקרה סוכתו בשפודין וכו'; אבל גבי סכך ואויר, ניתנה הלכה שיהא הצל מרובה (וכמו שבדפנות מועיל קנה קנה פחות משלושה, אע"פ שפרוץ מרובה, ולעניין סכך אינו מועיל, מפני שחמה מרובה). ואף על גב שאיסתרא פלגא דזוזא, אפשר דאיסתרא מטבע נחשת ורחב יותר מזוזא.

⁴³ או"ח תרלא, א. מקורות: רי"ף (י ב בדפיו). ר"ח (הו"ד ברא"ש). רא"ש (ס' ג). תוספות (ד"ה כזוזא). רמב"ם (הל' סוכה ה, יט).

⁴⁴ או"ח תרלא, ג. מקורות: רמב"ם (הל' סוכה ה, כא).

⁴⁵ או"ח תרלא, ג. וכתב בביאור הגר"א (ס"ק ג) שדבריו על פי הרמב"ם, וכמו שכתוב בירושלמי: הדא אמרה, צריכין שיהיו הכוכבים נראין מתוכה. ורצה לומר, מדאמר 'כשרה' משמע דיעבד דווקא. וכו'.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רק בדיעבד.¹⁶

סוכה שאין הגשם יכול לרדת בה: דעת רבינו תם, שאם עשאה עבה מאוד שאין המטר יכול לירד בה, פסולה אפילו לבית הלל.¹⁷ והמרדכי כתב שמתוך פירוש רש"י משמע, שסוכה שמגינה מן הגשמים, כשרה. וכן כתבו ראשונים בשם ה"ר שמעון גיסו של ר"ת. וכן כתב הטור, שהרא"ש לא הביא דברי ר"ת בפסקיו. והשו"ע סתם שמעובה כמין בית כשרה.¹⁸

סוכה מעובה המסוככת בנסרים: כתבו ראשונים בשם היראים, שיכול לסככה מעובה כרצונו, אך שתהא נראית סוכה. אבל בנסרים, אפילו פחותים מג' טפחים, דהוי להו כמו קנים בעלמא, מאחר שכל הבתים מסככין בעניין זה, ואינה נראית סוכה, פסולה. דלא הוי כמין בית, אלא בית ממש.¹⁹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות סוכה, סימן תרלא)

ג. דרך הסכוכ ליהיות קל, כדי שיצאו ממנו הכוכבים הגדולים; היתה מעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה, כשרה.

¹⁶ ובביאור הגר"א (תרלא, ג, ס"ק ג), לאחר שהביא דברי הרמב"ם והירושלמי (שהוזכרו לעיל), כתב, 'וצריך לומר מש"כ בברייתא ת"ר אין וכו', אפילו לכתחילה. עכ"ל. ואילו המשנ"ב (ס"ק ה) כתב בשם האחרונים, דלכתחילה בעינן דאפילו בלילה ייראו כוכבי לילה בתוכה. וכתב בשם 'ביכורי יעקב' דהמיקל כמהרי"ל, לא הפסיד. עיי"ש. מקורות: רמב"ם (הל' סוכה ה, כא). מאירי (כ"ב א', ד"ה המעובה). ריטב"א (כ"ב ב', ד"ה ת"ר אין הכוכבים). רא"ש (סי' ג). ר"ן (י ב ברי"ף, ד"ה המעובה). מהרי"ל (הל' סוכה סי' טו; הו"ד בדרכי משה).

¹⁷ דאי כשרה, אמאי התיירו לצאת מן הסוכה משתסרח המקפה? יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו! ועוד, אמאי אמר פרק הישן ובפ"ק דתענית, דגשמים בחג סימן קללה הוא. הגמ"י.

¹⁸ או"ח תרלא, ג, והמשנ"ב (ס"ק ו) כתב בשם האחרונים, דאם היא מעובה כל כך עד שאין הגשמים יכולים לירד בתוכה, אפילו כשיורדין גשמים מרובים, ואם כן הוי כעין בית, יש להחמיר ולפסול משום גזירת בית. ומכל מקום בדיעבד, כאשר אי אפשר ליטול קצת מהסכך מפני איזה סיבה, יש לסמוך על המכשירין. מקורות: ר"ת (הו"ד בראשונים). הגהות מיימוניות (הל' סוכה ה, ט, אות ט). שיבולי הלקט (סדר חג הסוכות, סי' שכו). מרדכי (פ"ק, סי' תשלב). אור זרוע (ח"ב, הל' סוכה, סי' רפה).

¹⁹ מקורות: הגהות מיימוניות (הל' סוכה ה, ט, אות ט). שיבולי הלקט (סדר חג הסוכות, סי' שכו).